

Deși aparent având înțelesuri antinomice, termenii de *sprawl* și *shrinking* nu reprezintă fenomene obligatoriu opuse, cu atât mai puțin consecutive în cadrul procesului de creștere urbană. Ele apar însă într-o legătură binomică, „ombilicală” chiar, atât pentru orașele mari și zonele lor metropolitane, unele în formare, cât și pentru orașele mici și mijlocii, atât pentru situații de dinamică accentuată, cât și pentru localități relativ stabile.

Astfel, dacă *sprawl*-ul se manifestă în general pe o perioadă îndelungată de timp, ca un fenomen cvasi-necontrolat, antrenând dezvoltări urbane în spații din ce în ce mai departe de centrul/centrele generatoare, *shrinking* este un proces reactiv, mai lent, uneori corolar celui de extindere, constând în declinul unor zone vulnerabile din interiorul localității care a generat dispersia sau, la limită, contracția întregii localități care pierde masiv de populație și capital.

Bucureștiul anilor 1990-2008 este un caz tipic de oraș care se extinde teritorial, în timp ce atât centrul, cât și anumite zone semicentrale (care au condiții nu foarte avantajoase de locuire și servicii publice), pierd populație, sau rămân cu o populație îmbătrânită. Contracția în acest caz nu este resimțită la nivelul întregului oraș (căci, statistic vorbind, acesta poate chiar crește demografic), ci, într-un mod ce poate părea paradoxal, pe fragmente de teritoriu/insule care se de-vitalizează mai întâi, intrând într-un proces de declin și abandon.

Un caz sensibil diferit este cel al orașelor mijlocii, de tipul Brăilei spre exemplu: demografic, orașul pierde populație, fiind evident un proces de contracție (prin migrații și spor natural negativ), iar spațial, acesta își menține teritoriul (cu anumite excepții- zone foarte accesibile imediat învecinate intravilanului).

În acest proces se agravează discrepanțele dintre centru și margini, iar declinul periferiilor „extreme”, ca și al „periferiilor din centru”, devine parte atât din fenomenul de *shrinking*, cât și din tendința de depășire a acestei probleme care încearcă să valorifice oportunitățile de dezvoltare oferite de terenurile libere de la marginile orașului.

Astfel, deși anumite zone marginale se contractă și decad, noi cartiere periferice apar chiar în proximitatea lor, nefiind cu mult mai confortabile decât primele, iar oferta orașului, lipsită de strategie și

viziune, derivă într-un *sprawl* (de mai mică amploare, dar la fel de nociv), compromițând șansa redresării orașului în întregul său.

Atât *sprawl* cât și *shrinking* sunt considerate fenomene care țin de ciclicitatea evoluției orașelor, fiind cunoscute în istorie cazuri similare de alternanță între expansiune și declin a unor mari metropole. Cu toate acestea, ambele sunt privite ca fenomene negative care trebuie corectate/ controlate prin planificare, prin intervenții de un anumit tip și printr-o atitudine corespunzătoare.

Sprawl-ul este criticat mai ales pentru consecințele sociale și de mediu, în detrimentul calității și identității orașelor, afirmate în special ca zone dense și stabile, atât spațial, cât și demografic. Pe de alta parte, *Shrinking Cities* atrage atenția asupra faptului că nu doar orașele care cresc și se extind merită atenția specialiștilor, ci și (sau mai cu seamă) cele care se contractă. În această abordare, *shrinking* nu e doar o consecință a urban *sprawl*-ului, ci un fenomen mai complex, legat de un context economic nefavorabil, dar care poate cataliza redobandirea unei identități pozitive pentru noi tipologii urbane și practici culturale (Oswalt, 2002).

Astfel, o deosebire importantă în privința celor două fenomene vine chiar din modul în care acestea sunt tratate de către specialiști. Se consideră că *sprawl*-ul nu poate fi controlat „din interior”, ci doar prin planificare strategică la amplitudinea întregului teritoriu metropolitan și periurban. „Stoparea” sa nu poate fi făcută prin intervenții punctuale, ci doar prin decizie concertată, prin proiecte integrate, care pot spera să aducă teritoriul urbanizat la o scară mai umană și la niște condiții de viață mai puțin dependente de automobil. Dimpotrivă, fenomenul de *shrinking cities*, deși apărut ca o consecință a unor tendințe globale, nu poate fi soluționat tot prin planificare autoritară. O caracteristică importantă a acestui fenomen este aceea că el reclamă o concentrare pe ceea ce procesul de declin poate scoate la lumină: un potențial autentic, adesea ignorat, legat mai cu seamă de oamenii înșiși care pot fi stimulați, educați și implicați în proiecte la scara locurilor respective, în scopul de a-și re-apropria spațiile și viața lăsate în paragină odată cu pierderea locurilor de muncă.

SHRINKING BRĂILA. MIJLOACELE DE PROIECTARE CU RESURSE LIMITATE ÎN ORAȘE ÎN DECLIN.

Brăila este unul dintre orașele ce a avut o dezvoltare dinamică încă din secolul al XIV-lea, atât din punct de vedere economic și demografic, cât și socio-cultural și arhitectural-urbanistic. Cunoscut ca unul dintre cele mai importante porturi din România în secolul al XVIII-lea, cât și ca un influent centru industrial în perioada comunistă, orașul a evoluat și s-a structurat pe baza acestor resurse distincte. După căderea comunismului în '89, Brăila a început să piardă puterea economică pe care o deținea datorită fenomenelor de privatizare, odată cu aceasta suferind și modificări în structura socială. Cu o populație îmbătrânită, importantul centru comercial și multicultural nu mai are viața urbană activă de altădată, deși este încă susținut de resurse naturale, culturale și umane.

Ca atâtea alte orașe mari a căror creștere economică și demografică stagnează sau mai mult, este în declin, Brăila suportă și ea consecințele fenomenelor de *shrinkage* precum diferite forme de sărăcie, pierderea identității, degradarea teritoriului și procese de periferizare, disparități și inegalități, dar totodată ascunde un adevărat capital latent specific acestor situații de criză, capital ce se găsește în structura urbană, naturală, dar mai ales în obiceiurile locuitorilor săi.

Proiectul Laborator Brăila¹ și-a propus descoperirea acestor resurse ale orașului în declin, Brăila ca studiu de caz, printr-o analiză antro-po-socială și o serie de intervenții la scară mică, de acupunctură urbană, urmărind să definească potențialul locului și să descopere modalități de a investi în el. Proiectul pune împreună studenți și specialiști internaționali pentru a descoperi noi instrumente de intervenție în spațiul public și privat cu accentul pe mijloacele de proiectare cu resurse limitate și capital local. Proiectul abordează maniera în care se poate trata proiectarea de arhitectură și urbanism în cadrul orașelor în declin în cazul unor situații periferice, de vulnerabilitate sau de marginalizare socială și spațială. Totodată, acesta propune analiza neconcordanței dintre așteptările, nevoile, resursele imediate, problemele locale și viziunea, pe alocuri utopică, a administrației locale.

Laborator Brăila – B-LAB a testat, prin două workshop-uri, diferite abordări arhitecturale, urbanistice, peisagistice, artistice și soci-antropologice, iar proiectele/intervențiile realizate au pus în

discuție sau activat creativitatea utilizatorilor, spații și clădiri apărute ca rezultat al contradicțiilor economice și demografice, patrimoniul nevalorificat din perioada comunistă și patrimoniul industrial nevalorificat, noi forme de micro-urbanism, spații interstițiale sau goluri urbane. Echipele de studenți au testat reactivitatea populației atrăgând atenția asupra condițiilor de criză ce pot da naștere creativității și individualității la nivel comunitar, a inițiativelor locale.

Apreciate, negate sau dezbătute de diferiți actori, intervențiile testate au rolul de a sublinia potențialul locului atât pentru comunitate, cât și pentru administrația locală. Combaterea conotației negative și a atmosferei tensionate dată de condițiile de criză prin acțiuni ce încurajează schimbul de idei și promovează cultura locală, istoria și individualitatea contribuie atât la conștientizarea și acceptarea fenomenelor legate de evoluția actuală a orașelor în declin, cât și la procesul de asumare a unei alte abordări în proiectarea spațiului public, a vieții urbane și utilizarea resurselor locale în raport cu nevoile și cererea. Aceste intervenții de tip *bottom-up* vin în întâmpinarea proiectării de la nivel centralizat ce suportă transformări semnificative în cazul orașelor în declin atunci când forța economică nu mai susține investiții la scară mare. O astfel de atitudine în proiectare poate compensa anumite lipsuri și stimula demersuri de acțiune imediată și eficientă în spațiul urban, demersuri confirmate de dinamica orașului și nevoia de adaptare la noi condiții.

1. „LABORATOR BRĂILA – Abordări alternative ale periferiilor urbane în cadrul unui oraș cu creșterea stagnată (B-LAB)” este finanțat prin Grant SEE în cadrul programului PA17RO13 – Promovarea diversității în cultură și artă în cadrul patrimoniului cultural European. Proiectul este realizat de Universitatea de Arhitectură și Urbanism "Ion Mincu" prin Facultatea de Urbanism (promotor), Bergen School of Architecture (partener) și cu sprijinul Primăriei Brăila. Echipa B-LAB: arh. Angelica Stan, arh. Cătălina Ioniță (T), arh. Cristian Ștefănescu, urb. Andreea Acasandre, urb. peisag. Irina Pața. www.urbanmarkers.ro